

Vliv polního opevňování na operace ve východním Prusku v roce 1914–15.

Gen. mjr. Klingbeil popisuje v *Militär-Wochenblattu* čís. 25, 37 a 38 z 25. XI. 1931 a 4. a 11. IV. 1932, jaký význam mělo polní opevňování při operacích na počátku války ve vých. Prusku. Dochází k závěru, že slabší německé síly vhodným využitím polního opevňování nejen že 8 měsíců odrážely silnějšího nepřítele (armádu němenskou gen. Rennenkampfa a armádu narevskou gen. Samsonova), ale ještě mohly uvolnit síly k úplným porážkám těchto dvou armád.

Zkrácený obsah článků jest:

Armády němanská a narevská operovaly na sz. ruském bojišti proti vých. Prusku svými vnějšími křídly proti početně slabší 8. armádě (vel. gen. plk. von Prittvitz — po bitvě u Gumbinen gen. Hindenburg), která hájila východní Prusko akcemi na vnitřních křídlech. Akce obou protivníků byly založeny střídavě na útoku a obraně.

Německá 8. armáda prováděla své operace tak, že vždy s převahou prostředků útočila proti jedné z ruských armád (které byly od sebe odděleny Mazurskými jezery), zatím co druhou armádu slabšími silami zadržovala, aby po zdolání první armády byla obrácena většina sil proti armádě dosud zadržované.

Při tomto střídání útoku a obrany na bojištích ve východním Prusku mělo polní opevňování veliký význam a autor, aniž by se chtěl zabývat technickými detaily, vyvozuje zásadu, že polní opevňování není pouhým prostředkem k obraně, ale hlavně umožňuje veliteli uvolnit síly pro útok na rozhodujícím místě.

Celý článek jest rozdělen na stati podle bitev, a to:

U Gumbinen, Tannenbergu, první bitvy u Mazurských jezer a obrany v posici Angerapp-Lötzen.

I. Gumbinen.

Při nástupu německé 8. armády do prostoru Insterbruck-Gumbinen-Darkehmen, ponechal gen. pluk. von Prittvitz ke krytí jižní hranice XX. armádní sbor zesílený pevnostními jednotkami v prostoru Ortelsburg, kde byly připraveny již v míru pro obranu v lesích přehrady.

Podle Schlieffenova pojetí operací měl býti, když ne celý XX. armádní sbor, tedy aspoň jedna divise z této jižní fronty odvedena za řeku Angerapp (prostor Insterbruck-Darkehmen) a takto nastalé oslabení jižní skupiny mohlo býti v kraji bohatém na lesy a jezera plně nahrazeno vhodným vybudováním polních opevnění.

K zajištění jižního křídla armády měl I. zál. sbor vybudovati posici sever. Mazurských jezer za řekou Angerapp a 3. záložní divise se 6. zeměbranceckou brigádou, pověřené hájením linie Nikolaiken, Lötzen měly rozšířiti a doplniti polním opevněním obranná zařízení pevnůstky Boyen u Lötzen.

Prostor kolem Lötzen měl tvořiti kloub a opěrný bod pro všechny nastávající operace ve východním Prusku.

Rusové počítali s německým útokem z prostoru Mazurských jezer, proto vyřadili z narevské armády VI. sbor, zesílený těžkým dělostřelctvem jako ochranu proti Lötzen.

Aby po přerušení bitvy u Gumbinen zabránila 8. německá armáda spojení ruské němenské a narevské armády, musel býti udržen prostor Mazurských jezer kolem Lötzen. Proto byla opevnění pevnosti Boyen zesilována a doplňována polním opevněním. Gen. Hindenburg nařídil ihned po převzetí velení po gen. von Prittvitz, aby byl uzavřen a opevněn dosud otevřený prostor oboustranně Rhein, jižně od Lötzen, proti útokům ze západní strany.

Po odeslání 6. zeměbran. brigády z Lötzen k 8. armádě zůstaly v pevnosti jen 4½ praporů domobrany, 1 eskadrona a několik starých děl, které stačily k uhájení slabých opevnění proti velké ruské přesile.

Podobně byla i pevnost Kralovec vybudována polním opevněním na řece Pregel a Deime ve velkém opevněném táboře.

Obě takto zesílené pevnosti ohrožovaly a posléze zastavily postup ruské němenské armády a umožnily gen. Hindenburgovi obrátiti k Tannenbergu proti narevské armádě všechny síly až na 1½ p. div. a 1 jezdeckou divisi. Sama opevnění u Lötzen poutala v době od 20./8.—25./8. od němenské armády 1 jezdeckou divisi, 5. střel. brig. a II. arm. sbor a od narevské armády 4 jezdeckou divisi a částečně VI. armádní sbor u Ortelsburgu, který byl zajištěním pravého křídla narevské armády.

II. Tannenberg.

Průběh operací proti druhé (narevské) armádě ukazuje, jakou službu může prokázati zesílení určitých úseků fronty polním opevněním operačním za pohybu.

S XX. armádním sborem, kterému byly přiděleny k zajištění ústupu východní skupiny 3. záložní divise a 6. zeměbrancecká brigáda, měly se podle úmyslu gen. Hindenburga sloučiti k obchvatnému útoku proti narevské armádě téměř všechny jednotky, jsoucí pro operace v poli na východním břehu k dispozici.*)

XX. armádní sbor ustupoval za stálých bojů a nočních prací na budování zadržovacích posic z prostoru Ortelsburg do připravené posice oboustranně Gilgenburg, kde se mezitím zesílený na 3½ p. divise bránil

*) Podle říšského archivu sv. 2., str. 120 bylo to 11½ p. divise. Proti německé armádě byla zanechána 1½ p. divise (hlavní záloha pevnosti Kralovec s 2. zeměbranceckou brig.) a 1. jezd. divise.

proti velké přesile nejdříve v posici Gilgenburg, Lahna (u pramenů řeky Alle), po bitvě u Lahna a Orlau v posici Gilgenburg, Mühlen. *) V této několikadenní bitvě, podobně jako za ústupu od Ortelsburgu, velmi často používal XX. armádní sbor polních lopatek k budování posic k zesílení obrany. Zatím byl proveden nástup ostatních sborů 8. armády z východní fronty proti narevské armádě a XX. armádní sbor s ostatními jednotkami západní skupiny vyrazil k útoku proti levému křídlu narevské armády.

Zde se ukázalo, že polní opevňování není hrobařem útočné myšlenky, jak tomu bylo u I. ruského armádního sboru. Tento sbor, který měl krýt levé křídlo narevské armády proti pevnosti Thorn, ač byl později zesílen 3. gardovou divízí, 6. střel. brig. a 6. a 7. jezdeckou divízí, nevystihl pravý okamžik, kdy má z defenzivy vyjít k ofenzivě a protiútoky zastavit za každou cenu německý útok do boku narevské armády.

Očekávanému postupu I. ruské armády chtěl velitel 8. německé armády čelit v posici oboustranně Allenstein, čelím k severu. Vybudováním této posice byl pověřen ihned po bitvě u Tannenbergu I. zál. arm. sbor, 37 div. od XX. sboru a 6. zeměbr. brig. Zeměbr. div. Goltzova měla vybudovati západně od této posice přehrady mezi jezery sev. Osterode proti ruské jízdě.

K ochraně jižní fronty měl velitel pevnosti Thorn vybudovati opevnění u Soldau až k Neidenburgu (opěrný bod pro sbor), která by se na západě připojovala k dřívějšímu opevnění pro kryt hranic. Další opevnění byla u Jedwabno. V míru připravení lesní přehrady u Ortelsburgu [východně od Jedwabno] měly být zesíleny.

V případě, že by se plán obklíčení narevskou armádou nezdařil, byla učiněna opatření, aby se armáda udržela východně od Visly. Přechody přes Vislu měly být zajištěny pro zahájení ofenzivy do dojití očekávaných posil ze západu. Proto ještě před zahájením bitvy u Tannenbergu byl nařízen průzkum posice v čáře Graudenz, Dtsch-Eylau, Elbing. Tuto posici měly vybudovati civilní pracovní skupiny. **)

III. Mazurská jezera.

Po porážce narevské armády chtěl velitel němenské armády, gen. Rennenkampf, odraziti očekávaný německý útok v posici zesílené dvou-týdenními opevňovacími pracemi za řekou Deime, Alle, Omet, Mazurská jezera s těžištěm sil na severu. Na již. křídle bylo sice počítáno s možným průchodem úžinou mezi jezery u Lötzen, ale gen. Rennenkampf předpokládal, že proniknutí a dalšímu postupu větších sil tímto těžkým a ještě polním opevněním zesíleným terénem může čelit i slabšími silami. Přes to k za-

*) Situace XX. arm. sboru 23. srpna 1914 je v říšském archivu sv. 2., str. 115, 116 a 126 vyličená takto: XX. arm. sbor zesílený 70. zeměbr. brigádou a pevnostními jednotkami gen. mjr. v. Ungera v síle slabé divise (20. zeměbr. brig. a jednotkami 69. p. brig. z pevnosti Thorn, Kulm, Graudenz, Marienburg, celkem 10 praporů pěchoty, z čehož více jak polovina domobrány, 3 esk. jízdy a 9 baterií) na 3/4 p. divise, stál od 22. srpna po 8denním pochodování podél hranic v posici Gilgenburg-Orlau připravený k obraně proti ruskému postupu.

Za východním křídlem posice u Allenstein dokončovala převoz 3. záložní divise, daná XX. arm. sboru k dispozici.

6. zeměbr. brig., která byla původně určena k odvezení, byla velitelem XX. arm. sboru na základě rozkazu z Goblenu zadržena v Lötzen k zajištění úžin mezi jezery proti útoku od západu.

**) Podle říšského arch. sv. 2., str. 120 průzkumem byl pověřen generál pionýrů.

jištění jižního křídla byly určeny proti opevněním u Lötzen 43. p. div. jeden p. pluk a celé dělostřelectvo 76. zál. div. Gen. Hindenburg zanechal k zajištění jižní hranice pouze 35. zál. divisi, 73. zeměbran. brig. a zeměbr. div. Göltzovu. Ze 6 sborů měly 4 sbory poutati čelně Rennenkampfovou armádu, 2 sbory byly zasazeny k obklíčení jižního křídla.

Při postupu 8. německé armády k první bitvě u Mazurských jezer sloužila opevnění v kraji Mazurských jezer jako průchod močály a jako zajištění týlu křídelních sborů.

Z obavy před protiútoky silnějšího nepřítele útočila čelní skupina na počátku jen váhavě a vyčkávala, až se projeví znatelné účinky obchvatného křídla. Toto však s nedostatečným náskokem a s nedostatečně sjednoceným velením postupovalo v těžkém, polním opevněním zesíleném terénu východně od Lötzen jen pomalu kupředu. Tím se podařilo gen. Rennenkampfovi zhatiti německý plán, neboť mohl včas přisunouti zálohy, odpoutati se a zahájití ústup dříve, než se projevil výsledek obchvatného německého křídla a byl zahájen silný čelní útok.

IV. Ústup německé armády na posici Lötzen-Angerapp a zimní mazurská bitva.

Celý říjen bránila se 8. armáda (8½ p. div. a 1 jezd. div.) na hranicích východního Pruska proti ruské přesile; když počátkem listopadu odešla 9. armádě 3 p. divise, nemohla již hájiti téměř 100 km hranic a ustoupila na vybudovanou posici u Lötzen a za řekou Angerapp. Tato posice byla v době, kdy byla ruská armáda držena na hranicích, vybudována tak silně, že mohla býti úspěšně hájena i slabšími silami.

Malá pevnost Boyen u Lötzen byla rozšiřována a zesilována od doby, kdy gen. Hindenburg převzal velení 8. armády, takže vzniklo velké opevnění o obvodu 75 km. Od bitvy u Mazurských jezer pracovaly tam dvě roty pionýrů a na počátku 6000, ke konci 18.000 civil. pracovníků na vybudování opěrných bodů spojených navzájem zákopy upravenými k obraně.

Do poloviny října byla opevnění v části východně od Lötzen zesílena překážkami. V části západně od Lötzen byla obranná zařízení značně slabší.

Posice za řekou Angerapp probíhala od Angerburg podél severních okrajů jezer, severně k ústí Goldap do Angerapp, po západním břehu Angerapp až k silnici Insterburg, Gumbinen s předmostími na východním břehu u Darkehmen a Nemersdorf v celkové délce 60 km. Na vybudování této posice pracovalo od počátku 2000 civilních pracovníků. Již v polovině října byly před zákopy souvislé drátěnné překážky.

Při ústupu do těchto posic pokračovala vojska v dalším budování a civilní pracovní oddíly budovaly opevnění více vzadu položená. Proti silné převaze ruských vojsk postupovala tato jen v prostoru Lötzen a to ještě pomalu. Rychlejšímu postupu bránily vedle silné palby dělostřelectva a kulometů mohutně vybudovaná opevnění a nadmíru četné umělé překážky. Celkem proti opevnění v prostoru Mazurských jezer a bezprostředně severně útočily 4 arm. ruské sbory, zesílené částečně záložními divisemi.

Pod ochranou opevnění na Angerapp a u Mazurských jezer byl proveden nástup 10. armády a 8. armády k oboustrannému obklíčení v zimní mazurské bitvě. Ale již při zahájení operací nastaly obtíže. Obchvácení jižního křídla ruské fronty, jež bylo zvláště silně opevněno, nebylo možno

docíliti již při nástupu. Kromě zimního počasí ztěžoval i terén provedení útoku, neboť úžiny mezi jezery umožňovaly ruským zadním vojům zaujetí dobrých ústupových posic, které nebylo možno obejít a proto musily být dobyvány čelním útokem. Úspěšné odpory Rusů proti křídelním útokům, zvláště na jihu zabránily prvnímu pokusu o obklíčení u Augustovo.

*

Ukáží příště, že poznatky gen. Klingbeila nejsou nové, nýbrž že byly již známy dávno před světovou válkou.

Major Ing. Antonín Sameš:

Úvahy o stálém opevnění. *)

V kapitole I definuje autor stálé opevnění a odůvodňuje jeho nezbytnost. Práví, že opevnění je umění, které zužitkuje pasivní odpor obranných složek za účelem úspory sil. Dovoluje totiž šetřit lidmi, což je velmi důležité, neboť každý stát má ve válce jen určité množství lidí, s nimiž třeba obstarati všechny úkony, a z těch chce mít co nejvíce bojovníků.

Dále je opevnění v jistých případech nezbytné, nemá-li nastati úplné zhroutilí armády, jež je slabší než protivník. Útočník se snaží v takovém případě obchvátiti obránce, tím však protahuje svou frontu a zmenšuje hustotu svých bojovníků, a proto musí také místy použiti opevnění. Jedna armáda přechází do útoku tím, že na místě útoku soustředí dostatečné množství bojovníků, jež vezme z jiných míst, neboli že na ostatních částech fronty oslabí obsazení. Je tedy opevnění podstatnou nezbytností, aby se mohla zahájit ofenziva.

Výtka činěná odpůrci, že moderní střely opevnění vždy zničí, není potvrzena zkušenostmi učiněnými u Verdunu. Ačkoli tato pevnost byla stavěna tak, aby odolala ráží 270 mm, přece po palbě z děl mnohem větších ráží byla stále způsobilá k obraně. Konečně, když nepřítel pevnost zničí, ztratí tím velmi mnoho času a naopak tento čas zachrání obránce.

Jiný účinek opevnění je, že nepřítel, aby nemusil útočiti na opevněné území, přenesl svůj útok jinam. Tak na př. Němci z těchto důvodů v r. 1914 porušili neutralitu Belgie, což mělo pro ně ten nepříznivý následek, že Anglie vstoupila proti nim do války.

Všechny práce vykonané předem a zvláště v míru akumulují energii. To ve válce zvětšuje totální energii, kterou stát disponuje. Naopak práce prováděné ve válce spotřebují po dobu stavby pracovní síly, materiál a dopravní prostředky, kterých by bylo možno užiti k jiným účelům.

V kapitole II se obírá autor vlivem výzbroje na opevnění a přichází k závěru, že nejzpůsobilějšími zbraněmi pro opevnění jsou kulomety a děla působící bočně. Z děl největší ráže je to, zdá se, 105 mm, nejběžnější 75 mm; děla větších ráží mají být umístěna mimo opevněné pásmo.

V kapitole III je zhodnocení různých známých tras překážek, výhradně se zřetelem na bočnou palbu.

*) Pplk. Lobligois: Reflexions sur la fortifications permanente — Revue du génie militaire 1931, březen—listopad.